

PETÉNYI SALAMON JÁNOS (1799–1855) ÁLLATKÍNZÁS ELLENI ÉRTEKEZÉSÉNEK RÖVID VÁZLATA¹

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Mészáros Ferenc vezetésével.**

Jól tudom mennyire élnék vissza a' nagytekintetű gyülekezet türelme 's jóságával, melynek folytonos birása oly annyira érdekemben fekszik 's e' mellett sem czélt nem érnék, sem várakozásaiknak megfelelni képes nem lennék, hogy ha e' helyen, az állatkíznás ellen szerzett, 's a' kir. magy. természettudományi társulat által pályakoszoruzott értekezésem terjedelmes felolvasásába bocsátkoznám.

Azon tiszteletnél fogva tehát, melylyel a' hely, idő 's kegyetek iránt tartozom, munkám tartalmának egyedül rövid vázlatát kívánom itt előterjeszteni, 's csak akkor, hogy ha talán mélyen tisztelt halgatóimnak tetszenék, e' vázlatomban előforduló ez vagy amaz tárgy fölötti eszméim, érzeteim 's kívánatim felől bővebben hallani, egyes szakaszok felolvasására is szívesen ajánlkozom.

Azon alap, melyre építnem kellett, a' Kubinyi Ágoston féle pályakérdés volt, mely így hangzik: „Irassanak le az oly igen szenvedélyé vált állatkíznások módjai édes hazánkban, ezeknek káros volta kivált zoologiai, statusgazdasági 's emberiségi tekintetből; adassék egyszersmind elő, mily módokkal 's úton lehetne ezeket legczélszerűbben megakadályoztatni, 's e' helyett az állatok iránt szelidebb bánásmódot behozni?”

Munkámat ezen alap egyes részeire igyekezőven helyezni, természetszerint abban is felosztásnak kellett történnie. Jól tudtam azt, hogy mindennek a' mi e' világon történik, bizonyos oka van, következőleg, hogy az állatok különemű kíznására is különféle okok nyújtanak alkalmat, s hogy azoknak is bizonyos kútfőkből kell származniok. De megvalék győződve a' felől is, hogy a' bajt csak akkor orvosolhatni üdvösen, hogy a' rosszat csak akkor gátolhatni czélszerűleg, ha annak okát, forrását előre és szerencsésen fölfedeztük, eltávolítottuk, elhárítottuk. 'S épen azért magam is igyekeztem munkám

1-ső osztályában, szivemből szeretett 's e' tekintetben is gyors léptékkal előrehaladni buzgón törekvő honosimat: a' nálunk szokásban levő 's különböző állatkíznás forrásaihoz vezetni, e' mellett egyszersmind mindenikénél a' belőle eredő visszaéléseket, csinokat, például föllhozni; azoknak indító okait 's eszközeit is közelebről kijelelni, hogy kedves honosimat ez által annál biztosabban figyelmeztethessem arra, miként e' kútfőjékből eredő, 's rohanó folyam árjaként elharapódzott állatkíznás külön nemei, borzasztón dühöngnek az állati életen, hogy honosimat arra is figyelmeztessem, mint lehetne veszélyes hullámaikat korlátozni, és az által magyarhonban az állati életnek is jobb, boldogítóbb helyzetet előkészíteni 's alapítani.

A' mennyire fáradozásaimnak sikerült minden előttem ismeretes állatkíznások nemeit eredetökre visszavinni, körül belől a' következő 12 kútféjét fedezém fel a' honunkban gyakorolt állatkíznásoknak, ezek pedig:

I. A' természetnek 's benne főleg az állatok valódi, fontos és nagyszerű rendeltetésének 's álláspontjának, valamint azoknak az egészhez, egymáshoz és az emberhez való viszonyainak nem ismerése. Következőleg:

- II. Álnézetek és veszélyes előítéletek az állatvilágra vonatkozólag. Innen eredő
- III. Megvetése az állatoknak; valamint
- IV. Megszokása az uralkodó balvélemény 's naponta előforduló rossz példák által egyszersmind az uralkodó állatkínzásoknak. Innen támadó
- V. Érzéketlenség, tekintet- és szánakozáshiány.
- Ezek ismét táplálékot nyújtanak egy részről
- VI. A' könnyelműség, hiúság- és dicsekedésnek; más részről
- VII. Az érzékiség, gyönyör- 's mulatásváagnak. És ismét
- VIII. A' nyalánkság és torkosságnak. Mindezek egyenesen vezetnek
- IX. Önzésre, kincs- és pénzvágyra.
- Iszonyúan dühöngnek, ha hozzájuk csatlakozik
- X. A' dölyfösség, durvaság, hirtelen harag, bosszúvágy, kegyetlenség.
- Néha nálunk is szokott mint ily nemű forrás felbuzogni:
- XI. A' természetvizsgálóknak, természeti tárgyak gyűjtőinek, 's azokkal kereskedést üzöknek, úgynevezett tudományos érdeke. 'S mind ezen források hullámai akadály nélkül dühöngnek, mivel
- XII. Hiányzik a' hatósági belátás és felügyelés az állatkínzás kútfejeit, kicsapongásait 's kártékonyosságát illetőleg, a' hova kétség kívül az útépítés elhanyagolása is méltán számítható; úgy nem különben lelkes gondolkodásnak 's az állat-kínzás elleni erényes munkásságnak hiánya, valamint az emberi méltósághoz illő, az embert és állatot kölcsönösen boldogító bánásmód fogyatkozása.

A' magyarhonban számtalanszor előforduló állatokkali méltatlan bánás 's állatkínzás kútfejeiről és színhelyeiről áttérek értekezésem

II-dik Részére, melyben azt igyekszem megmutatni: hogy ha teremtménytársaink magokban nem lennének is képesek, szelidebb, nemesebb 's őket is nemesítő bánásmód élvezetére, hogy ha nem éppen erkölcsi elvek 's okoknál fogva kívánunk szeliden 's emberileg bánni velők, 's őket minden szenvedéstől 's veszélytől megoltalmazni: de hogy mind a' mellett mi magunkért, tehát már csak önzési 's anyagi elvből is, szükségképen megkellene szünnünk az állatok kínzásától. Mivel minden visszaélés, tehát az állatokkali rosszúbánás 's azoknak pusztítása mi magunkra nézve is igen káros és veszedelmes, nem egy tekintetből, 's különösen

1. zoologiai tekintetből. Itten már csak magam is, mint az állatoknak 's földirati elterjedésöknek évek óta vizsgálója, észrevehem, hogy több nemek és fajok Magyarhonban már igen gyéren fordulnak elő, vagy onnan egészen el is tűnnek. Megmutatom, hogy a' minden korlátok nélkül szerte dühöngő vadászat, madarászat 's halászat, tehát az állatok minden időben 's mindenki által történő zabolátlan pusztítása, nem csak számos, éltünk kellékeit fedező, hasznos állatok számát fölötte kisebbiti, hanem hogy érdekes állatfajok, melyekkel mind eddig Magyarhon minden európai tartományok fölött bővelkedett, vagy egészen kiirtódtak, vagy tökéletes kiirtásukhoz közelednek. Így tűnt-el Magyarhon határain belől az óriási Bölény v. Belénd (Bos urus, Auerochs), mely még nem régen a' kárpáti hegyekben élt, az utolsó példány azonban 1814-ben itt Erdélyben meglövetvén, faja is egészen kipusztult. Így nem sokára az annyira becses Hódokat (Castor, Bieber), melyek Belius szerint, még a' mult század második felében a' Garan mentében is egész Besztercebányáig tanyáztak, 's most már a' Duna mellékén is annyira megritkultak; így fogjuk ma vagy hónap, ha a' féktelen állatkínzások nem korlátoztatnak, a' zergéket, szarvasokat, őzeket, a' siket- nyir- és császárfajdokat, a' lassu és reznek tűzokokat, sőt a' nyulakat, foglyokat, szalonka- és vadréce fajokat is; így az erdeinket, kerteinket, ligeteinket számtalan kártékony férgectől, 's hasztalan gyommagoktól megmentő, a' természetet szinezetők pompája, valamint kedves éneklésök bájai által dicsőítő éneklő madárfajainkat, 's ezek között Europa legfényesebb énekesét, a' külföldön is annyira becsült magyar bájdalárt vagy is ligetfülemilét (sylvia

philomela, Sprosser-Nachtigall) fájdalom! nélkülözni, úgy hogy nem sokára csak nevek 's ábrázolatuk után fogjuk ismerni.

De nem csekélyebb jelentőségűnek mint állattani tekintetben, találok 's ábrázolom az állatokkal méltatlan bánás 's azok kínzásának káros vltát honunk jóllétére.

2-or Statusgazdasági tekintetben is, még pedig következő okoknál fogva. Általában minden a' mi valamely polgári társaságban egyesekre vagy az egészre nézve hasznos lehet, azonban elhanyaglás, vagy épen rosszbánás 's pusztítás által korán megszűnik hasznossá lenni, vagy hasztalanul elvész, kétségkívül a' statusgazdaságra nézve káros befolyásu. Így okoznak hazánkban is az állatokkal rosszbánás, kínzásuk, pusztításuk és velöki minden visszaélés soknemü és tetemes károkat. Mert nem említvén azt, hogy ezáltal reánk nézve a' müipar, kereskedés, gyógyászat 's a' jóllét körében nagy jelentőségü szerepet játszó legérdekesebb állatok honunkból eltűnnek; az állatpusztítások kimondhatatlan veszedelmesek és káros befolyásuak főleg a' korlátlan vadászatok, madarászatok 's halászatok által, és pediglen károsok és veszedelmesek:

1. Magára a' vadászat, madarászat és halászatra nézve, mivel a' rendetlen 's időnkivüli kiirtások által a' szükséges használatra 's illendő időre semmi sem marad hátra.

2. Az ifjuságra, különösen a' tanuló ifjuságra nézve, mivel ez által idejekorán kicsapongó, minden tekintet nélküli vadászatra csábítatván, gyakran hasznos honpolgárrá leendő műveltetését elhanyagolja, 's így a' polgári társaságra nézve elveszett.

3. A' birtokos urakra nézve is, mivel különösen ott, hol nem egy a' birtokos, sokszor csupán irigység vagy önhaszonvágyból vadászván, igen gyakran a' legalkalmasabb időben mulasztják el gazdaságuk czélszerű rendezését és javítását, 's e' mellett vadásztársaikkal dús lakomát ülvén, tudja a' jó Isten, mi csapongások kíséretében pazarolják vagyonukat 's pénzüket maradékaik rovására.

4. A' gazdatisztekre nézve, kik vadászati, madarászati 's halászati szenvedélyökkel legszentebb kötelességeiket 's foglalatosságaikat is, urok kárára, el mulasztják.

5. Minden egyes polgár, kézmives, földmivelőre nézve, kik közül honunkban ezrenként csalódnak el hivatalos foglalatosságaiktól, sőt az erkölcsileg romlott 's szerte tébolygó vadászhősöktől mindennemü aljas tettekre elcsábítva, végre mind azt, mivel mint férjek, atyák, polgárok tartoznak, egészen elmulasztják, különbféle kicsapongások tengerébe merülvén, a' honra nézve megszűnnek hasznos polgárok lenni, 's még e' mellett más ezreket is ragadnak magokkal az erkölcsi elalacsonyodás mélységébe.

De mennyi szomorú 's káros következményei vannak a' különmemü állatkínzásoknak

6. a' közjóllétet annyira föltételező mezeigazdaság érdeke tekintetében?! Mert, házi állatainkal való visszaélés, méltatlan bánás, kétségkívül hátráltatja nemzeti gazdaságunk haladását 's ez által egyetemes jóllétünk felvirulását. Kétségkívül való dolog, hogy valamint okszerűleg folytatott 's célirányos bánásmód mellett az állatfajak nemesebbeké 's hasznosabbakká lehetnek, épen úgy a' roszbánás következtében nagyságukra, szépségökre, erejükre 's haszonvehetőségökre nézve elkorcsosúlnak 's így a' kereskedés és közjóllét kiszámíthatlan kárára mindinkább elnyomóroznak.

'S hány ezren vesznek el Magyarhonban a' leghasznosabb állatok közül az által:

a) Hogy a' viselős anyákat nem kimélik, azokkal rosszul bánnak, valamint a' gyöngye csecsemőkre is sem magok kellő gondot nem fordítanak, sem annyok ápolásánál megmaradni nem engedik.

b) Hogy rosz 's megromlott táplálék, tiszta frissítő ital megtagadása; tisztátalan pajtákban zárás; igen korán erőltetett munkára való alkalmazás vagy inkább e' részbeni visszaélés; betegség esetében az orvosi ápolás elhanyaglása, 's más százféle rosz bánás által a' szegény házi állatok mindig gyengébbekké 's szolgálatra kevésbé alkalmasakká tételnek, s ez által alkalom nyújtatik ragadványos nyavalyák kifejlésére, milyenek a' rüh, körömfájás, lépfene, marha és aprólékdög, miből azután, a' szegény embert koldussá, a' dúsgazdagot szegényenyé

súljesztő járovány dögök törnek ki a' házi állatok között. És hányat éktelenítnek, rongálnak meg a' legnemesebb 's leghasznosabb házi állatok közül.

c) Könnyelműségből, dicsekvésből vagy durvaság, harag, bosszuvágyból, különösen a' rossz útakon hasztalan nyomorékká kinezvén vagy halálíg vervén őket lelkiismeretlen hajtójok.

7. Mennyi pénz csalatik 's foly-ki a' nélkül is pénzetlen honunkból, legmunkásabb honosinktól az időt vesztegető 's munkát mulasztó ló,- medve,- majom,- kutya 's madárkomédiások és nyomorútt állattartók vagy is menageristák, mind megannyi állatkínzók 's az állatkínzásra csábítók által.

Mind ezen 's hasonló ártalmakon kívül, még igen gyakran veszélyes hatással van édes hazánkra

8. azon fölszámíthatlan kár, mely azon állatfajok meggondolatlan kilövöldözésének vagy elfogdosásának természetes következménye és büntetése, melyeket a' bölcs teremő a' világrendszere 's a' nagyszerű természet gazdasága egyensúlyának fentartására teremtett. Csudálkozunk, sőt panaszkodunk, ha fáinkat a' furdáncsok vagy is kéregpondrók elrombolják, a' hernyók és cserebogarak erdeink, kerteink 's zöldségültetvényeink pompás zöldjét elemészti; ha a' gabonaférgek vetéseinket egész darabonként elpusztítják; ha a' sáskák legelőinket kopárrá teszik; a' mezei egerek vetéseinket, az erdei egerek pedig tölgy- és bikkjeinket legkecsegtetőbb reményinkkel együtt megsemmisítik; ilyenkor azután sohajtozunk, zúgolódunk az országos csapás, maga az Isten jósága ellen! De nem akarjuk a' veszély okát kifürkészni, nem akarjuk megfontolni és belátni, hogy mindezen csapások, igazságos és igen természetes következő büntetések, melyek az annyira hasznos állatok, az egereket, rovarokat, férgeket pusztító emlősök és madarak folytonos kiirtását méltán követik, mely állatokat az isteni bölcsesség és jóság a' végre teremte, hogy a' sokaságuk miatt könnyen ártalmunkra lehető kisebb állatokkal tápláltatván, azáltal az állatországi súlyegyent föltartsák 's minket amazoknak ártalmas befolyásától megóvjának, melyeket tehát nem pusztítanak, hanem inkább Istentől küldött védangyalokként tekintenünk 's becsülnünk kellene.

Nem kevésbé veszedelmesek 's károsok az állatkínzások Magyarhonban.

3-or Státus-egészségi tekintetben is. Ugyan is:

1. A' rossz és természetelleni tartás vagy tökéletes elhanyagolás által fejlődnek-ki leghűségesebb házi állatainknál, a' kutyáknál, a' mind állat mind emberre nézve annyira iszonyatos nyavalyák; melyek

2. visszás és esztelen bánás, folytonos megtagadások, ingerlések 's kínzások által dühösségbe törvén-ki, nem csak az állatot 's annak kínzóját, hanem sokszor a' legártatlanabb embereket is a' legiszonyosabb halál, 's az állatkínzás legborzasztóbb áldozatának teszik-ki. Sőt

3. a' legszelidebb 's ártatlanabb házi állatok is, mint a' házi tyúk, pulyka, récze 's más madárfajok, a' mint fájdalom gyakrabban látnom kellett! honunkban is kínzóikat orrukkal 's körmeikkel annyira megsebesíték, hogy ennek következtében veszedelmes nyavalyába estenek, vagy legalább ábrázatuk örökre elferdült.

S nem volt-é alkalmunk már sok ízben, mint ez évben is a' hírlapokban olvashatni, hogy

4. a' halálra ingerelt, fogóvasban, más kínokkal teljes módon fogott vagy kínosan kivégzett állatok húsa, az ingerültség, a' leirhatlan félelem 's szorongattatás, a' hasztalan szabadulási törekvés, az iszonyú fájdalmak 's ezeket követő kétségbeesési düh által, nedveire 's alkatrészeire nézve annyira megbomlik, hogy vagy undorító szaga miatt eledelül többé nem szolgálhat, vagy az azzal élőket megmérgezi. Meg kellene tehát minden állatkínzónak jól fontolni, hogy ő, azonkívül, hogy az állatot büntetésre méltóképpen kínozza, önmagának 's számos ártatlan, polgártársainak kínos halált készít.

Hogy ha már erkölcsi álláspontból tekintjük e' dolgot: a' teremtménytársainkkal való méltatlan bánás 's az ő kínzásuk:

4-er: Erkölcsi tekintetben, nem csak a' polgári társaságra nézve veszélylyel teljes és ártalmas, hanem általában véve is az emberi méltósággal egészen ellenkezőnek tűnik-föl előttünk, már a' következő okoknál fogva:

1. Mivel a' legtöbb állatok az emberrel szemközt, egészen véd és oltalom nélküliek 's már ezen védtelen állapotuk arra szólítja-föl az embert, hogy velök illendően bánván, inkább védje és óltalmazza, mintsem üldözze 's kínozza.

2. Mivel teremtménytársainkkal méltatlan bánás az emberi szív legnemesebb, eredeti, erkölcsi érzelmeit, főleg a' szánakozás és irgalom érzetét, mely nélkül erényes élet nem is gondolható, a' legbotránkoztatóbb módon gúnyolja-ki. Mert a' teremtménytársainkkal rosz bánás által egyszersmind 's igen természetesen minden jó indulatok, minden szelidebb 's nemesebb érzések 's ezekkel együtt a' jótettek 's erények is az emberek szíveiből kiszorítottván, ezekben helyettök vad, romboló indulatok és gonosz tettek gyökereznek meg.

3. Mivel a' teremtménytársainkkal méltatlan bánástól egyenes út vezet embertársainkkal való hasonló bánásmódra. Teremtménytársaink iránti érzéketlenség, kegyetlenség 's emberi, felebaráti szeretet, könyörületesség, jóltevőség azon egy szívben 's egymás mellett nem maradhatnak meg. Az állatkínzástól tehát csak egy fok, csak egy lépés az emberkínzásra. Innen kétségbe nem hozható igazság az, mely egyszersmind a' legfenségesb közmondattá vált, hogy: „az állatkínzó nem képes embertársát valódilag szeretni” 's ismét megfordítva: „lehetetlen, hogy azon szív, mely az állatokkal jól teszen, embertársai iránt valaha egészen megkeményüljön.”- 'S ha én az idő rövidsége miatt itt mind azon veszélyeket hallgatással mellőzöm-el, melyek a' közjólétet az állatkínzás által annyira fenyegetik, ha bővebben nem fejtegetem:

4. Hogy minden állatkínzók, úgy mint az isteni teremtmények s emezek szent céljainak szétrombolói, tulajdon teremtőjük ellen iszonyuan vétkeznek; hogy ők

5. minden jobb érzetű polgártársaik nyugalma, 's boldogságát háborgatják, azáltal ezeket is kínozzák; ezek is őket viszont mint ártalmas és veszedelmes embereket megvetik, társaságukból kizárják.

6. Hogy szorult állapotban, midőn reájok nézve a' szánakozás és irgalom oly szükséges és oly jótékony volna, imádságukban ömledező sohajtásaikat elfojtja a' teremtménytársaikon elkövetett köszivűség 's kegyetlenkedések érzete, és hogy könyörület és vigasztalás helyett eleikbe dördülnek a' vallás azon fontos igazságai: „Az igaz, az ő barmára is gondot visel; de az istenteleneknek könyörületessége kegyetlen.² De jaj a' könyörületlennek, és kegyetleneknek, mert az ítélet³ irgalmasság nélkül léssen annak, a' ki nem cselekedett irgalmasságot.”

Hogy így az állatkínzás még más százféle ártalmas voltát elmellőzzem, eleget mondék, úgy vélem, e' rövid vázlatban, ha ezen osztály befejezéséül még azt említem meg, hogy azok, kik az állatkínzásnak hódolnak:

7. Eszöket, kezöket, sőt életöket egy egész sereg erkölcstelenségnek, vad kívánatoknak 's alacsony csinoknak áldozzák föl. Ma a' szomszéd barmán elkövetett bosszu, hólnap már magának a' szomszédnak életét is veszélylyel fenyegeti! azon könnyelműség, hiuság 's dicsekedésvágy, mely ma még vadászattal, lovaglasi 's kocsizási fitogtatással megelégedett, hólnap idő és vagyon tékozlásra, csalásra 's végső súlyedésre vezet; az állatokon haszonlesés 's önzésből elkövetett méltatlanságok, hólnap embertársainkon annál inkább 's lealacsonyítólag terjednek.

Hogyha tehát, mint főlebb mondám, teremtménytársainkkal szelidebb bánásmódra más okból nem is volnánk képesek; még is már önhasznunk érdekében is megkellene magunkat tartóztatni az állatokkal méltatlan bánástól 's ezeknek mindennemű kínzásától: de az állatok a' mint értekezésem

III-ik Részében körülményesen bebizonyítom, bizonyára magukban is érdemesek jobb, szelidebb, nemesebb 's nemesítőbb, általában emberhez illő bánásmódra, még pedig:

1. Valamint testi úgy lelki kitűnő teketségeik 's tulajdonságaiknál fogva, melyekkel gyakran magát az embert is felülműlják.

Mily számtalan állatok tüntetik ki magokat az emberek fölött:

1. Testi elsőbbségekkel, tekintve erejüket, ügyességüket, gyorsaságukat, repülés és úszásbani készségüket; tehát azon tehetségekkel, melyek szerint ők képesek rövid idő alatt, minden akadályokon 's minden idegen segedelem nélkül is túlhaladni.

2. Érzékeik élességével, a' hallás, látás, tapintás tökélyesebb fokozatával, melyeknél fogva magát az időváltozását is előretudni 's jósolni képesek 'sat.

De teremtménytársaink még sokkal szebb, figyelmünket még inkább érdemlő színben tűnnek előnkbe, hogyha fontolóra vesszük

3. lelki hajlamaikat, tehetségeiket 's hogy úgy mondjam erényes szokásaikat; ha kénytelenek vagyunk átlátni, hogy az emberi lélek tehetségei közt egyetlen egyet sem találhatunk, melynek nyomait valamely állatban is föl nem fedezték volna a' természetvizsgálók, sőt, hogy közülök többen lelki tehetségeik, 's szép tulajdonaik kitűntetése által, minket embereket is felülműlnak 's megszegyenítenek. Valjon kicsoda képes közülünk oly kész 's hű emlékezeti, hely 's tájékozási tehetséget bizonyítani, milyet a' legtöbb állatoknál, főleg pedig a' madaraknál méltán bámulunk? Ők szinte mint mi, fogékonyok az élet minden örömei iránt, ők is szívesen vesznek részt minden gyönyörökben, játékban és tánczban kedvök telik, örömet vigadnak és mulatoznak egymás közt; az állatokra szintúgy mint az emberekre határozott befolyással van a' szép 's kellemetes, valamint a' kellemetlen időjárás, ők szinte úgy nyilvánítják, mint mi, jó érzeteket, ha dolgaik jól folynak, a' jó étel 's italbani gyönyörködésüket, valamint a' szükségbeni búsongás, szenvedésbeni szomorkodás és méltatlanul szenvedett igazságtalanság okozta levertség félre nem ismerhető jeleit tüntetik előnkbe. Mert náluk feltaláljuk ugyanazon élénk képzelő tehetséget, mit az embereknél, a' kíváncsiságot és tudnivágyást, az utazási hajlamot, valamint a' tanulási és képzeti tehetséget. Százszorosan bizonyítják-be ők előttünk értelmes valóságukat; nyilván láthatjuk, hogy nekik is vannak kívánságaik, óhajtásaik, nem különben hogy gondolkoznak, hogy gondolataikat összehasonlítván, belőlök következtetéseket 's határozatokat vonnak, ezek szerint élnek 's cselekszenek, 's minket sokszor lelki tehetségeik által bámulásra ragadnak. Számos példák gyanánt itt egyedül egyre, t. i. a' mindnyájunk előtt ismeretes Obry kutyájára emlékeztetem tisztelt hallgatóimat! Sőt sok állatok az életbölcseességgel majd nem határos, szoros rendet 's szabályokat tartanak; köztök czélszerűen felosztott rend 's törvények léteznek, vannak felügyelőik, tartanak rendőrséget is maguk közt. 'S valjon nem találjuk-e köztök az évezredes gondolkozás, egyesítés és tapasztalatokon készült, 's a' nap alatt minden uralkodás módjai között legjobbnak ismért monarchicus-kormányt, például a' méheknél régóta már rendes folyamában?! – – Nincsenek-e nyilvános bizonyítványaink művészi képességeikről, melyekben egy ember sem képes őket utólni, annál kevésbé felülműlni, 's melyeknél fogva mint építők, mint képző művészek, mint szövőök és kötök kétségkívül az emberi nem első oktatói valának. Birnak továbbá nem csak tulajdon hang- és tagjáratási beszédmóddal, mi által egymást tökéletesen megérteni képesek, hanem oly tehetséggel is, hogy lassanként a' mi taglalt beszédünket is megérhetik, sőt, hogy arczvonásainkból, tagaink járásából gondolatainkat, kívánságinkat 's szándékinkat is eltalálják, beszédünkkel helyes kapcsolatba hozni képesek. 'S hol van azon hangművész, vagy világszerte híres énekesnő az emberek között, ki képes volna az énekes madarak, 's köztök például a' magyar ligetfülemile bájos hangjait 's gyöngéd érzelmeit, nem mondom elérni, vagy felülműlni, de csak távulról is megközelíteni? 'S titeket kérdezlek most e' helyen egybesereglett Aesculap avatottjai, valjon nem köszönheti-e a' gyógyászaqt is annyi érdekes műtermi anyagok ismeretét, hatását és használhatóságát teremtménytársaink ujj-mutatásának?! – – –

De nem csak testi és lelki tehetségeik 's tulajdonságaiknál fogva méltók az állatok jobb és nemesb bánásmódra, hanem:

4. Az előbbiekből önkényt következő 's az erényekhez közelítő szokásaik, tetteik és maguk viseletére nézve. – Ők mind a' maguk, mind a' mi foglalkozásinkban szorgalmasok, munkások, takarékosok, sőt a' jövőre 's a' szükség idejére nézve is gondosok; ők előre vigyázók az élet mindennemű veszélyeire nézve, melyekben egymást intés és védelem által segítik; legbensőbb szánakozást mutatnak beteges vagy szerencsétlen társaik fölött, ezeket tehetségök szerint segítik, felettök szánakozásukat 's bánatukat nyilvánítják. Ezen teremtménytársaink életében a' leggyöngédebb szerelem, ragaszkodás 's hűség példáját leljük fel a' páros életre, a' szülőknek gyermekeikhez 's ezeknek viszont szüléikhez való vonzódására nézve, együtt a' legszorgalmasabb ápolással, sőt sokszor éltöknek is egymásérti fölládozásával. Épen oly gyöngéd szeretetet, ragaszkodást és hűséget bizonyítanak az ember iránt is; háládatosak jóltévőik sőt igen gyakran kínzóik iránt is; feljebbvalóiknak szívesen engedelmessé válnak, uraik iránt alázatossággal viselkednek, sőt példátlan vonzódás 's szeretettel vannak születési helyök 's kedves hazájokhoz. Az állatok tehát illendőbb bánásmódra méltók már a' velök született kitűnő tulajdonságaiknál fogva: de még inkább azért:

5. Mivel mind ezen szép tulajdonságok szelidebb bánásmód által még nemesebbé tétetvén, a' tökélynek csodálkozást gerjesztő fokára emelhetők. Tartozó tiszteletem nem engedi becses figyelmeket több példák elősorolásával fárasztani, melyek számtalan állatok kitűnő lelkitehetségeit tekintve, a' velöki nemesebb bánásmód szükségét még világosabban bémeggyőztetik; de megvagyok győződve a' felől, hogy kegyeteknek idővel, ha tán majd e' tárgybeli munkámat egész terjedelmében olvasandják, az általam, magából az állatok életéből, még pedig Magyarhonban tapasztalt 's gyűjtögetett, és így engem lelki tehetségeik ismeretére gyakorlatilag vezető példák, épen oly számos 's benső örömet szerzendnek, a' milyenre gerjesztének magamat is, valahányszor észreveszem és leírom.

Teremtménytársainkkal jobban, sőt az emberekhez egészen illőleg kell bánnunk, mivel

6. vannak állatok iránti kötelességeink, nem csak szívünk 's lélekismeretünk sugallásából, hanem olyanok is, melyeknek szigorú megtartását Istenünk 's vallásunk parancsolja.

Kötelességünk: a) Nem csak minden aláánk rendelt állatainkat célszerű, alkalmas és jó táplálékkal ellátni; őket tisztán tartani, betegség esetén vagy élemedett korokban lélekismeretesen gondukat viselni, 's őket egész szorgalommal ápolni, hanem minden teremtménytársainknak általában elhagyatott állapotukban vagy szerencsétlenség esetében segédelmet nyújtani; szükségben őket a' lehetőségig ápolni 's gyámolítani, nem pedig ellenkezőleg szerencsétlen napjaikkal még nagyobb kínzásukra 's pusztításukra – mint fájdalom történni szokott – visszaélni; kötelességünk irántuk minden tekintetben kimélt, szánakozást, irgalmasságot, elismerést 's háládatosságot bizonyítani; őket az egész világrendszerre nézve szent rendeltetésök kötelességeinek gyakorlatában nem akadályoztatni, sőt inkább őket ebben a' mennyire lehet, elősegíteni, 's az életnek annyi örömeiben 's gyönyörűségeiben részesíteni, mennyinek élvezésére csak képesek.

Igaz és természetes, hogy valamint a halál, úgy a' sohajok 's nyögések is a' szegény állatokra nézve sem maradhatnak-ki e' világon, sőt közülök naponként ezrek esnek az emberek által a' halál martalékivá, de

b) szükség nélkül egyet sem kell teremtménytársaink közül életétől megfosztani, 's az elmulthatatlanul szükséges eseteket a' pajzanság kicsapongásaitól lelkiismeretesen meg kell különböztetnünk, 's az ily esetekben a' legcsekélyebb kínzástól is szigorúan meg kell magunkat tartoztatnunk, következőleg a' halál fájdalmait 's minden kínzó szorongatásokat, a' mennyire csak lehet rövidíteni 's könnyíteni rajtuk; szóval, igyekeznünk kell azon csapást, mely az édes élet 's a' keserű halál közötti harcztot bevégezze, úgy választani, hogy mentől biztosabban 's mentől rövidebb idő alatt vezessen a' célhoz.

'S mind ezen kötelességek teljesítésére nem csak elegendő szívbeli fölhívást, sőt szent lekötelezést is találhat minden okos keresztény szent vallásában, mely egyedül a' szereteten alapszik és szigorúan tilt minden kegyetlenkedést. E' vallás kútfejében találjuk írva: hogy az

Isten maga kedvelője az állatoknak, hogy rajtok könyörül, hogy az ő keze őket táplálja, oltalmazza és megtartja. Így például Salamon bölcsesség-könyve 11. és 12. részében olvassuk: „Isten! te mindeneket szeretsz, mik a’ természetben vannak, és semmit nem utálsz a’ mit alkotál, mert te semmit nem alkotsz vala, mit gyűlölni tudnál. Mi módon állhatott fel valami, ha te nem akartad volna? – avagy hogyan maradhatott meg valami, mit nem te híval létre? – De te mindeneken könyörülsz, mert a te hatalmadban vannak; te kedvezel mindeneknek, mert tiéid, Uram: barátjai az élőknek! a’ te multhatatlan lelked van mindenekben!! –” Jónás könyvének 4. része 11-dik verse szerint mondja maga az Isten: „És én ne szánnám Ninivét, a’ nagy várost, melyben több van kétszer tízezer embernél, – ‘s melyben állat is sok van!” – E’ valás kútforrásában maga az Isten méltatja az állatokat a’ lelkes lények sorsára; ő maga küldi az embereket az állatokhoz, hogy rajtok és tőlök tanulnák-meg az Isten mindenhatóságát, bölcsességét és jóságát, Jób könyve 12. része 7-dik versében így szólván: „menj ember kérlek! kérd-meg az állatokat, és tégedet azok közül mindenik megtanít; – avagy kérd-meg az égi madaraktól, és megmondják néked; – de még a’ tengernek halai is megbeszélnek tenéked: hogy az Urnak keze cselekszi mindezeket; hogy az ő hatalmában van, minden élő állatnak, valamint minden embernek élete és lelke.” – ‘S maga Idvezitőnk is nem útasít-é mindenkor az Isten teremtményei figyelmes vizsgálatára, Máté 6. része 26. versében mondván: „Nézzétek a’ mezei állatokat! tekintsetek az égi madarakra!” – Igen is, szent vallásunk világosan tiltja az állatokkal méltatlan bánást, mint büntetésre méltó vétkezést az Isten teremtései s maga a’ teremtő Isten ellen. A mennyei vallás által így szól a teremtő az emberekhez, Móses 2. könyve 20. része 13. v-ben: „Ember! hiában ne ölj!” Példabeszédek 14. része 31. v-ben pedig: „a’ ki elnyomja a’ szegény állatot, az gyalázzal illeti annak teremtőjét!” – Ezen szent vallás intései által óv Idvezitőnk is az állatkínzástól, Lukács 6. része 36. v-ben mondván: „Legyetek irgalmasok, mint a ti mennyei atyátok is irgalmas! Mert⁴ az ítélet irgalmasság nélkül leszen annak, a’ ki nem cselekedett irgalmasságot!” – Szóval, Jézus egész vallása ‘s erkölcstana, az állatokra nézve is mint teremtménytársainkra a’ nagy természetben, következő fenséges elvbe olvad össze: „szép parancs az, az állatot nem gyűlölni, azt meg nem vetni, nem kínozni; – de még sokkal szebb, tisztább, nemesebb, szentebb ‘s emberhez egészen illő ezen elv: becsüld és szeresd az állatot, bánj vele emberileg! mert minden állat teremtménytársad, ‘s számodra Istentől e’ földön adatott hű kísérőd, barátod ‘s jóltevőd!! – –

Óh gondoljuk, csak jól gondoljuk meg emberek! mi volnánk mi állatok nélkül e’ világon?! – Ha magunknak kellene a’ földmivelés minden terheit, az utazások, tehervontatások, a’ háboruk ‘s csaták minden fáradalmait, egyedül viselnünk? – Ha nem volna senki, a’ ki velünk építési munkálatainkban a’ terheket megosztaná, a’ ki házaink, városaink, falvaink ‘s útaink terhes építésében segítene? – Ha magunknak kellene minden vagyónkat éjjel nappal őrzennünk! – És ha meggondoljuk, hogy mind azon jó ízű eledetek nélkül, hús, vaj, zsir, sajt, tojás és mind azon jó illatú anyagok nélkül, melyek egészséges állapotunkban kielégítenek ‘s megfrissítenek, betegségeinkben pedig enyhülést és gyógyszert nyújtanak, minőket nekünk teremtménytársaink szolgálnak, kellene szűkölködnünk! – ha nélkülöznünk kellene ruházatot, eszközöket, mind azon kényelmeket ‘s diszitményeket, melyekkel ők minket kiállítanak szőreik, gyapjaik, tollaik, bőreik, szarvaik ‘s csontaik által?! –; ha végre le kellene mondanunk mind azon szellemi javokról, tanúságokról, gyönyörökről, szóval az élet mind azon örömeiről, melyeket egyedül az állatok által ‘s bennök találhatunk-föl: – óh! valljuk, valljuk-meg őszintén emberbarátim! nem lennének- mi, igen, épen mi emberek, kiknek minden teremtmények között legtöbbször van szükségünk, kik legkevesebbet tudunk nélkülözni, kik minden pillanatban más teremtményre szorúlunk, mi, kik úgy szólván minden földi boldogságunkat egyéb teremtménytársaink rovására alapítjuk, – – nem lennének-é, mondám, mi emberek e’ világnak állattól megfosztott pusztájában a’ legszerencsétlenebb teremtések, milyeneket csak gondolhatni!! – –

Óh Isten, igazságos Isten az egekben! hogy lehet tehát azon lényeket, melyek nélkül mi a' legszerencsétlenebbek lennénk 's melyeknek majd nem minden földi boldogságunkat köszönhetjük, hogy lehet ezeket oly kevésre becsülni? – Valóban lehetséges-e, földi jóllétünk legnagyobb előmozdítóit, éltünk leghívebb barátait 's jóltevőit még csak közelebbi megismerésre sem méltatni? – sőt inkább őket megvetni, velök méltatlanul bánni, 's az irántok való hálátlanság, kegyetlenség 's embertelenség által a' legalacsonyabb bűnökbe keveredni?! –

Bizonyára, nagy tiszteletű Gyülekezet! ha azon iszonyú ellentétet tekintjük, mely az emberek gondatlan hálátlansága, 's mely azoknak legjótékonyabb teremtménytársai között létezik: vajjon nem kéntelen-é az emberi ész rögtön megállni? nem fog-é az érző szív, felindulván az állatkínzók gyalázatos vétkein, iszonyodva visszaborzadni? a' benne keringő vér vagy megaludni, vagy benső fájdalomtól elfogulva 's méltó haragban olvadozva, Hommellel az Istenhez fölsohajtozni: „az Isten gyűlöli remek műveinek vakmerő szétrombolóit! ők nem érdemesek teremtménytársainkra! – Mind azok, kik hóherló lélekkel kényök szerint zsarnokoskodnak teremtménytársaik inségére, ördögök – és nem emberek! – –

Miután jelen értekezésem IV-ik Részében igyekeztem azon ellenvetéseket megcáfolni, melyeket az állatokkali szelid bánásmód ellenségei szoktak előnkbe gördíteni, átmentem az utolsó

V-ik részre, melyben azon utakat és módokat adom elő, melyek által az állatkínzást legcélyszerűbben előterleszteni, 's helyette az állatokkali emberiebb bánásmód behozatalát eszközölni gondolom; ajánlám pedig a' következőket.

1-ör. A' természeti tudományok országszerte leendő általános behozatalát, mi által valódi felvilágosodás terjedne el az állatoknak a' nagyvilág rendszereiben fontos létök 's rendeltetésökről általában, különösen pedig az emberre vonatkozóla. Még pedig

a) már a' kisdedek oskoláiba, hól szelid érzésű tanítók által az állatok iránti szeretet, kimélés, 's könyörületesség érzete csepegtetnének a' kisdedek gyöngé sziveibe. Mert mily gyakran megszégyeníti a' legkisebb gyermek is résztvevő könnyei által irgalmatlan szüleit!

b) Folytonos oktatást a' természeti tudományokban minden, még a' felsőbb oskolákban is, 's ottan az állati élet megismerésére 's méltánylására vezető alapos útmutatást. Ajánlám:

2-or. A' teremtés nagyszerű 's szent céljainak megismertetését 's teremtménytársaink iránti kötelességeknek az emberek sziveibe való béoltását a' lelkészek által, nyilvános tanítások, katechisatiók, prédikációk 's mindennemű vallásos oktatások alkalmával, következőleg a' népnek nevelése 's tanítása által.

3-or. Oktató, szívhez szóló, és így e' tekintetben is léleknemesítő népkönyvek 's iratok terjesztését, melyek az állatkínzásról 's ez ellen szólanak. Oh! mi jó haszonnal pótolhatnának ezek is casinóinkban, vendéglóinkban több más felesleges folyóiratokat.

4-er. Az állatokkali szelidebb bánás barátnak tündöklő példáit, teremtménytársaink kimélőinek jóltevőinek 's boldogítóinak utánzásra méltó előképeit, példaadásait: főkép, ha közöttök több főrangúak 's a' hon előljárói tündöklenek.

5-ör. Nyilvános kitüntetését 's megdicsérését azoknak, kik az állatkínzás kevesbítésén 's eltörlesztésén, szóval és tettel lelkesen munkálkodnak, 's kik az állatok sorsa javításához tőlök kitelhetőleg hozzájárúlnak.

6-or. Törvények, tehát fenytések, büntetések 's rendőri fölügyezés behozatalát az állatkínzás minden nemei 's kitörései ellen.

7-er. Állatkínzás törlesztő egyesületek alakítását a' hazában, mely egyesületek az eddig előadott eszközöket 's minden egyéb szabad rendeltetésökre készen álló utakat használván, hathatósan 's jóltevőleg hassanak a' népre általában. Végre ajánlám

8-or. felébresztését 's megerősítését a' hazában e' tekintetben egy közvéleménynek azaz az állatokkali bár minemű méltatlan bánás rosszalásának, az állatkínzások megvetésének 's

utálásának, az állatokkal jóltevők tiszteletének, 's így szóval egy uralkodó közvéleménynek, mely kétségkívül az egyedüli leghatósab az állatkínzás ellen.

Miután immár kegyeteknek, mélyen tisztelt hallgatóim! azon nagy jóságukért, melyet irántam kitartó türelmökkel bebizonyítani kegyeskedtek, tartozó hálámat kifejezem, magamat 's szívem ezen legérdekesebb ügyét további szeretetökbe ajánlom.

---

¹ Forrás: Petényi Salamon János állatkínzás elleni értekezésének rövid vázlata. = A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Kolozsvártt tartott ötödik nagy-gyűlésének munkálatai. Kolozsvártt, 1845. pp. 37–46.

² Példabeszédek 12. v. 9.

³ Jakab levele 2. v. 13 szerint

⁴ Jakab 2. v. 13.